

Úvod: Vývoj obyvatelstva v roce 2018

Populační vývoj České republiky v roce 2018 byl ve znamení růstu počtu obyvatel. Na celkovém ročním přírůstku 39,7 tisíce osob se výrazně větší měrou podílela zahraniční migrace se saldem 38,6 tisíce než přirozená měna s přírůstkem 1,1 tisíce osob. Počet živě narozených dětí poprvé od roku 2013 poklesl, avšak růst úhrnné plodnosti pokračoval. Zemřelo nejvíce osob od roku 1996, a to 112,9 tisíce, střední délka života se ale dále mírně prodloužila. Meziročně více bylo sňatků a rostla i intenzita sňatečnosti svobodných a rozvedených osob. Rozvodů a potratů bylo naopak ve srovnání s rokem 2017 méně. Dlouhodobě probíhající proces stárnutí populace se v roce 2018 projevil dalším navýšením počtu i podílu seniorů v populaci a růstem průměrného věku obyvatel.

Počet obyvatel České republiky v průběhu roku 2018 vzrostl o 39 745, ze stavu 10 610 055 osob k počátku roku na 10 649 800 ke konci roku. Vyšší početní velikost měla Česká republika naposledy na konci druhé světové války (10,69 milionu v roce 1945). Na růstu populace se větší měrou podílela zahraniční migrace, když v roce 2018 mechanická měna zajistila 38,6 tisíce nových obyvatel z celkového ročního přírůstku 39,7 tisíce osob. Do České republiky se ze zahraničí přistěhovalo 58 148 osob, naopak 19 519 se jich vystěhovalo. Přirozená měna přispěla k růstu populace v roce 2018 pouze z 3 %, když živě narozených dětí bylo o 1 116 více než zemřelých osob. Přírůstky obyvatel zahraniční migrací byly pro růst populace ČR klíčové i z perspektivy celého sledovaného období let 2008–2018. Za posledních deset let činil úhrnný migrační zisk 194,5 tisíce, zatímco bilance přirozené měny byla 33,8 tisíce¹, tj. méně než pětina. V letech 2013 a 2015 se saldo přirozené měny pohybovalo dokonce v záporných číslech (počet zemřelých převýšil počet živě narozených dětí o 2,4 tisíce, resp. o 0,4 tisíce).

Počet obyvatel ve třech hlavních věkových skupinách se v roce 2018 vyvíjel obdobným směrem jako v předchozích letech. Dětská složka populace (0–14 let), která roste nepřerušeně od roku 2008 průměrným tempem 1,3 %, se v roce 2018 zvýšila o 22,4 tisíce na 1,69 milionu. Populace seniorů ve věku 65 a více let se během roku 2018 rozrostla o 46,4 tisíce na 2,09 milionu. V rámci sledovaného období 2008–2018 seniorská složka obyvatelstva meziročně nejvíce narostla v roce 2011 (o 4 %), následně se její tempo růstu mírně snižovalo (2% růst v roce 2018). Skupina osob v produktivním věku oproti tomu od roku 2009 početně klesá. Meziroční úbytky se nicméně od roku 2012 zmírňují (v roce 2012 poklesla složka o 2 %, v roce 2018 již jen o necelých 0,5 procenta). Na konci roku 2018 bylo v produktivní složce 6,87 milionu osob, meziročně došlo ke snížení o 29,1 tisíce.

V souladu s růstem seniorské složky, její početní převahy nad dětskou složkou a početní redukcí produktivní části populace pokračoval v roce 2018 proces stárnutí populace. Průměrný věk obyvatel České republiky meziročně narostl o jednu desetinu a dosáhl 42,3 let, věkový medián narostl o tři desetiny roku na 42,6 let. Mezi roky 2008 a 2018 došlo k celkovému zvýšení průměrného věku o 1,9 roku, věkového mediánu dokonce o 3,4 roku. K 31. prosinci 2018 na sto osob ve věku 20–64 let připadlo 66 osob ve věku 0–19 či 65 a více let (tzv. index ekonomické závislosti); hodnota tohoto ukazatele v průběhu posledních deseti let pozvolna rostla. Index stáří, který vzájemně porovnává početnost závislých složek obyvatelstva (seniorské a dětské), vzrostl v roce 2018 na 123 seniorů ve věku 65 a více let na 100 dětí do 15 let věku. I v jeho případě šlo v období 2008–2018 o nepřetržitý trend. Podle bilance obyvatel podle rodinného stavu nadále rostl počet i podíl osob svobodných a rozvedených, zatímco osob ženatých/vdaných a ovdovělých absolutně i relativně ubylo. Ve srovnání s rokem 2008 je nyní v populaci ČR mezi osobami nad 15 let věku podíl svobodných o 2,3 p. b. a podíl rozvedených o 2,2 p. b. vyšší, naopak procentuální zastoupení ženatých/vdaných o 4,3 p. b. a ovdovělých o 0,2 p. b. nižší.

---

¹ Součet přírůstků migrací a přirozenou měnou za roky 2009 až 2018 je vyšší než rozdíl mezi stavem obyvatelstva k 31. 12. 2008 a 2018 (182,3 tisíce) z důvodu nasazení nových stavů obyvatel k počátku roku 2011 podle výsledků sčítání lidu.

Tab. A Pohyb obyvatelstva, 2008–2018

Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Absolutní počty						
Živě narození	119 570	106 751	109 860	110 764	112 663	114 405	114 036
Zemřelí	104 948	109 160	105 665	111 173	107 750	111 443	112 920
z toho do 1 roku věku	338	265	263	272	317	304	292
Sňatky	52 457	43 499	45 575	48 191	50 768	52 567	54 470
Rozvody	31 300	27 895	26 764	26 083	24 996	25 755	24 313
Potraty	41 446	37 687	36 956	35 761	35 921	35 012	32 952
z toho umělá přerušení těhotenství	25 760	22 714	21 893	20 403	20 406	19 415	18 298
Přistěhovalí	77 817	29 579	41 625	34 922	37 503	45 957	58 148
Vystěhovalí	6 027	30 876	19 964	18 945	17 439	17 684	19 519
Přirozený přírůstek	14 622	-2 409	4 195	-409	4 913	2 962	1 116
Přírůstek stěhováním	71 790	-1 297	21 661	15 977	20 064	28 273	38 629
Celkový přírůstek	86 412	-3 706	25 856	15 568	24 977	31 235	39 745
Koncový stav obyvatel (tis.)	10 467,5	10 512,4	10 538,3	10 553,8	10 578,8	10 610,1	10 649,8
Střední stav obyvatel (tis.)	10 429,7	10 510,7	10 524,8	10 542,9	10 565,3	10 589,5	10 626,4
	Na 1 000 obyvatel						
Živě narození	11,5	10,2	10,4	10,5	10,7	10,8	10,7
Zemřelí	10,1	10,4	10,0	10,5	10,2	10,5	10,6
Sňatky	5,0	4,1	4,3	4,6	4,8	5,0	5,1
Rozvody	3,0	2,7	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3
Potraty	4,0	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,1
z toho umělá přerušení těhotenství	2,5	2,2	2,1	1,9	1,9	1,8	1,7
Přistěhovalí	7,5	2,8	4,0	3,3	3,5	4,3	5,5
Vystěhovalí	0,6	2,9	1,9	1,8	1,7	1,7	1,8
Přirozený přírůstek	1,4	-0,2	0,4	0,0	0,5	0,3	0,1
Přírůstek stěhováním	6,9	-0,1	2,1	1,5	1,9	2,7	3,6
Celkový přírůstek	8,3	-0,4	2,5	1,5	2,4	2,9	3,7

V průběhu roku 2018 bylo uzavřeno 54 470 manželství, nejvíce za poslední dekádu. Většina svatebních obřadů se konala od června do září, nejvíce jich bylo v červnu (10 717 sňatků) a v srpnu (10 638 sňatků). Již pátým rokem v řadě přibýlo meziročně sňatků svobodných, rozvedených i ovdovělých osob. Jak u svobodných, tak u rozvedených vzrostla úroveň sňatečnosti². Při zachování intenzity sňatečnosti svobodných na úrovni roku 2018 by do prvního manželství před 50. rokem věku vstoupilo 58,8 % mužů a 66,9 % žen, přičemž tyto podíly jsou za poslední desetiletí (od roku 2009) nejvyšší. V roce 2018 uzavírali muži první sňatek v průměru ve věku 32,2 let, ženy ve věku 29,8 let. V posledních šesti letech se průměrný věk svobodných snoubenců prakticky neměnil. Další sňatek by při stávajících mírách sňatečnosti rozvedených uzavřelo 45,0 % mužů a 43,4 % žen z řad rozvedených.

Počet rozvodů měl v posledním desetiletí klesající trend. Dle údajů Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 2018 ukončeno rozvodem 24 313 manželství, což bylo nejméně od roku 2000. Podíl rozvodů druhého či vyššího pořadí se dlouhodobě pohybuje na úrovni jedné pětiny. Převažují rozvody zahájené na základě společného návrhu obou manželů na rozvod (48,0 % v roce 2018) a rozvody rodin s nezletilými dětmi (58,4 %). Úroveň rozvodovosti meziročně poklesla. Při zachování specifických měř rozvodovosti podle délky trvání manželství z roku 2018 by rozvodem skončilo 44,8 % manželství, o 2,3 p. b. méně než v předchozím roce. V rámci poslední dekády se jednalo o druhou nejnižší hodnotu, nižší byla zaznamenána pouze v roce 2012 (44,5 %). Průměrná délka trvání manželství při rozvodu má více než dvě desetiletí rostoucí tendenci, manželství rozvedené v roce 2018 bylo ukončeno v průměru po 13,4 letech trvání.

² Úroveň sňatečnosti ovdovělých se z důvodů nízkých počtů událostí zpravidla samostatně nehodnotí.

V roce 2018 se živě narodilo 114 036 dětí, poprvé od roku 2013 tak jejich počet meziročně poklesl (o 369). Na mírném úbytku se podílel zejména nižší počet živě narozených dětí prvního pořadí, kterých bylo o 1,0 tisíce méně (54,8 tisíce) než v roce 2017. Velmi mírně (o 28) se meziročně snížil i úhrn živě narozených třetího a vyššího pořadí (na 16,8 tisíce), naopak počet živě narozených dětí druhého pořadí vzrostl ze 41,8 tisíce v roce 2017 na 42,5 tisíce v roce 2018. Podíl živě narozených dětí mimo manželství historicky poprvé od roku 1988 meziročně poklesl a to o 0,5 p. b. na 48,5 % v roce 2018. Úhrnná plodnost v roce 2018 dosáhla 1,71 dítěte na jednu ženu. Stejná úroveň plodnosti byla naposledy zaznamenána v roce 1992 a vyšší o rok dříve. Průměrný věk matky při narození dítěte se po dvou letech stagnace na hodnotě 30,0 let mírně zvýšil na 30,1 let v roce 2018, v případě prvorodiček narostl meziročně z 28,2 na 28,4 let.

Tab. B Základní intenzitní ukazatele demografického vývoje, 2008–2018

Ukazatel	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tabulková prvosňatečnost - muži (%)	59,6	51,4	53,1	55,1	56,2	57,6	58,8
- ženy (%)	66,1	59,0	60,8	62,4	64,3	65,4	66,9
Průměrný věk při 1. sňatku - muži	31,4	32,3	32,3	32,4	32,2	32,2	32,2
- ženy	28,8	29,8	29,8	29,8	29,9	29,8	29,8
Úhrnná rozvodovost (%)	49,6	47,8	46,7	46,5	45,2	47,2	44,8
Průměrná délka manželství při rozvodu (roky)	12,3	13,0	13,1	13,0	13,1	13,2	13,4
Úhrnná plodnost	1,50	1,46	1,53	1,57	1,63	1,69	1,71
Průměrný věk matek při narození dítěte	29,3	29,9	29,9	30,0	30,0	30,0	30,1
Průměrný věk matek při narození 1. dítěte	27,3	28,1	28,1	28,2	28,2	28,2	28,4
Čistá míra reprodukce	0,72	0,71	0,74	0,76	0,79	0,82	0,83
Úhrnná potratovost	0,54	0,52	0,51	0,51	0,51	0,51	0,49
Úhrnná samovolná potratovost	0,18	0,18	0,19	0,20	0,20	0,20	0,19
Úhrnná indukovaná potratovost	0,34	0,32	0,31	0,29	0,30	0,29	0,28
Naděje dožití při narození ¹⁾ - muži	74,0	75,2	75,7	75,6	76,0	76,0	76,1
- ženy	80,3	81,2	81,7	81,5	81,8	81,8	81,9
Míra kojenecké úmrtnosti (‰)	2,8	2,5	2,4	2,5	2,8	2,7	2,6

¹⁾ Vypočteno v celé časové řadě novou metodikou užívanou ČSÚ od roku 2018.

Podle údajů Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR bylo v roce 2018 hlášeno 32 952 potratů, nejméně za 60 let historie evidence všech jejich druhů. Meziročně poklesl počet u všech kategorií potratu (vyjma ostatních), když bylo v roce 2018 registrováno 13 328 samovolných potratů, 18 298 indukovaných a 1 321 ukončení mimoděložního těhotenství (a 5 ostatních). Za posledních deset let se počty registrovaných potratů snížily, nejvýrazněji pokleslo množství umělých přerušování těhotenství (relativně o 30 %). Zastoupení UPT na celkovém počtu potratů v posledních dvou letech stagnovalo na 55,5 % (zatímco v roce 2008 dosahovalo 62,2 %), podíl samovolných potratů v roce 2018 činil 40,4 % (40,5 % o rok dříve a 34,4 % v roce 2008). Úhrnná potratovost se po čtyřech letech stagnace snížila o 0,02 na 0,49 potratu na jednu ženu v roce 2018 (v roce 2008 byly hodnoty vyšší – 0,54 potratu). Úhrnná indukovaná potratovost poklesla z 0,34 v roce 2008 na 0,28 v roce 2018. V případě úhrnné samovolné potratovosti byl vývoj v poslední dekádě nejednoznačný, když se hodnoty pohybovaly v rozmezí 0,18 až 0,20 (0,19 v roce 2018). Průměrný věk ženy při potratu zůstává od roku 2016 neměnný – 30,5 let (v roce 2008 byl o 0,6 let nižší). Průměrný věk ženy při samovolném potratu vzrostl z 30,6 let v roce 2008 na 31,6 v letech 2017 a 2018, zatímco průměrný věk ženy při indukovaném potratu ve sledovaném období kolísal v rozmezí 29,5 až 29,8 let (29,7 let v roce 2018).

V roce 2018 zemřelo 112 920 obyvatel ČR, což bylo nejvíce za poslední téměř čtvrtstoletí. Vyšší číslo bylo naposled zaznamenáno v roce 1995 (117,9 tisíce úmrtí). Výrazně nadprůměrný (ve srovnání s průměrem období 2008–2018) byl počet zemřelých zejména v únoru a březnu. Úroveň úmrtnosti dále poklesla, byť jen mírně, když naděje dožití při narození v roce 2018 vzrostla u obou pohlaví o desetinu roku. U mužů dosáhla na 76,1 let a u žen na 81,9 let. Od roku 2008 se tak prodloužila celkem o 2,1 let u mužů a o 1,6 let u žen. Do jednoho roku věku v roce 2018 zemřelo 292 dětí (o 12 méně než o rok dříve), kojenecká úmrtnost nepatrně klesla z 2,7 ‰ na 2,6 ‰. Obdobně nízká byla i v předchozích letech sledovaného období 2008–2018.